

Малоїтьо ще поштову візоковою рукою.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК,

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL.
STAŁOWA 26 т. 10, ТЕЛ. 10-24-05.
КОНТО ЧЕКОВЕ: П. К. О. № 27110.
РЕДАКЦІЯ ВІДПОВІДАЄ НА ЛИСТИ
І ВЕРТАЄ РУКОПИСИ ЛІШЕ ТО-
ДІ, КОЛИ НА ТЕ ДОЛУЧЕНО ВІДПО-
ВІДНОГО ПОШТОВОГО ЗНАЧКА.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ
Проф. Д-р ІВАН ОГІСНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВ РОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РО-
КУ 1·50 ЗЛ. *ВА ГРАНІЦЕЮ 1 АМ. ДОЛ.*
(АБО ЙОГО ВАРТІСТЬ В ІНШІЙ ВА-
ЛЮТІ) РІЧНО. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУ-
КУ МУСТЬЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА
МАШИНІ (АБО НАЙВІРАЗНІШЕ РУ-
КОЮ). — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР.

РІК I.

ТРАВЕНЬ 1933 РОКУ

ЧИСЛО 5.

До наших Читачів і Прихильників.

Недовга практика видавання «Рідної Мови» показала нам уже ясно, що встановлена передплата на неї — 6 зл. річно — занадто мала. Призначаючи таку малу передплату, чекали ми більшого числа передплатників та рясніших датків на «Фонд Рідної Мови». Тим часом надії наші не справдилися, бо занадто дошкульна матеріальна криза сильно облягла цілий край.

Уся преса, за дуже незначним винятком, тепло привітала появління «Рідної Мови». Ще тепліше вітали її наші Читачі та Прихильники в сотнях своїх заохочливих листів. Усі однодушно сходяться на спільній думці: «Рідна Мова» мусить не тільки існувати, але й існувати нормально, щоби спокійно виконувати своє далекосягле культурне всенаціональне завдання.

Редакція відкидає думку про підвищення передплати, бо хоче поширити «Рідну

Мову» не тільки серед нашої інтелігенції, але й серед малозаможніх кругів свідомого робітництва та селянства. Замість того звертаємося до всіх наших Читачів і Прихильників з гарячим проханням, — заохочуйте інших до передплати нашого місячника. *Нехай кожний наш передплатник приеднає нам бодай одного нового передплатника*, а тоді матеріальний стан «Рідної Мови» помітно зміниться.

Нехай же цілий місяць травень буде для всіх Читачів та Прихильників «Рідної Мови» місяцем реальної допомоги їй. Нехай ніхто не пошкодує свого часу та труду на дійсну підтримку Видавництва, що ставить собі всенаціональні завдання. Нехай не буде ані одного такого нашого Читача чи Прихильника, що не придбав би нам бодай одного нового передплатника.

РЕДАКЦІЯ.

Для одного народу один правопис!

Наші правописні непорозуміння.

Правопис кожної з усіх культурних мов, що панують у Европі, не повстав відразу, але вироблявся віками, ріс рівнобіжно з розвоєм своєї літературної мови. Найрізніші причини впливають на вироблення доброго правопису, а серед них найважніша — самостійне державне життя, з його школами, судівництвом, урядами і т. п., бо ці останні все голосно вимагають

документного усталення правопису рідної мови.

Єдність і усталеність форм літературної мови — це поняття новочасні. Європейські літературні мови ще навіть у віці XVIII-м мало турбувалися усталенням мовних і правописних норм, допускаючи багато подвійних і потрійних форм там, де сьогодні бачимо лише одну. Тільки XIX

вік приніс ідею конечної потреби єдності мовних і правописних літературних форм, що повстали не тільки з вимог нового державного життя, але й із наслідування усталених у німецькій науці взорів класичних мов.

Знаємо дві головні засади, що на них будуються сучасні правописи: фонетична й етимологічно-історична. Фонетична засада наказує писати так, як говоримо; біда тільки в тім, що це засада зовсім недосяжного ідеалу, бо на світі нема ще ані одної мови, що мала б чистий фонетичний правопис. Друга засада, етимологічно-історична, наказує заховувати в правопису стародавні форми слів, бо такі форми ясніше свідчать чи то про первісне значення самого слова, чи про дійсну істоту його форми.

Новочасні правописи найчастіше будується на обох цих засадах: кладучи в основу підставу фонетичну, все таки сильно оглядаються й на свідчення історично-етимологічні. Власне так побудовано найбільше сучасних правописів Європи, особливо ж правописи слов'янські, а між ними й правопис український.

Історія українського правопису¹ ввесь час ішла дуже несприятливим для його доброго розвою шляхом, і якраз тоді, коли скрізь запанувала була ідея усталення правопису, нам доводилось боротися за саме вживання рідного слова, відкладаючи справу свого правопису далеко набік.

Проте, не дивлячись на всі перешкоди, українська літературна мова швидко зросла, а її правопис ставав усе більше й більше відповідним до потреб живої (східноукраїнської) мови, що лягла в основу нашої літературної мови. Працею письменників та українських мовознавців за останні 50 літ вироблено добру наукову систему українського правопису, що й стала основою того нашого правопису, що запанував у нас по революції. А з часу заложення Української Академії Наук у Києві в 1918 р. справа нашого правопису перейшла зовсім у її постійну опіку. Найважніші правила українського правопису

¹ Історію українського правопису докладно розповідаю в своїй праці: *Нариси з історії української мови*, 1927 р., ст. 1-22, тут і повна література питання.

Академія видала ще 20 лютого 1920 р. Але правила ці були занадто короткі, а життя вимагало докладніших, тому Академія приступила знову до праці. По довгій і грунтовній попередній праці різних комісій, 31 березня 1929 р. Академія ухвалила повні правила українського правопису, що з того часу стали обовязковими на цілій Придніпрянщині.

Придніпрянщина — понад 35 міл. населення — прийняла правопис своєї Академії Наук без усяких застережень, бо це був власне той самий правопис, що панував там і задовго перед тим. Так само й науковий галицький світ, згуртований у «Наукове Товариство імени Шевченка», 25 травня 1929 р. без усяких застережень прийняв академічний київський правопис, це було зробив те, що єдине логічно мусів був зробити. Цей таки правопис запроваджено й до шкільних читанок у Галичині.

Але більша частина галицької преси не зрозуміла конечної необхідності одного правопису для одного народу й не прийняла академічного правопису в цілому; часописи прийняли його кожний по-своїму, а деякі з них повели проти нього запеклу боротьбу. Боротьба ця не має ніякого наукового узасаднення, крім простої незвички до нового (для Галичини) правопису. Академічний правопис у своїй основі зовсім добрий, науковий і відповідає стародавнім нашим традиціям. Складла його Академія ще до свого останнього «оновлення».

Одну загальну недостачу вироблення цього правопису можна тут зазначити: це відсутність повного спокою при його укладанні. Це власне й стало причиною виступів проти нього. «Улиця» натискала на Академію Наук, і під цим некорисним впливом послідовна система академічного правопису трохи захиталася. Так, напр., Академія зламала вікову східноукраїнську традицію й дозволила де-не-де мякшити *л* у чужих слівах, писати *г і т. п.*, але зробила це дуже нерішуче, «половинчасто», а це й допровадило правопис до непорозумінь. На нашу думку для правопису чужих слів може бути тільки два шляхи: або міцно позостатись на традиційній системі східноукраїнській (що па-

нувала в нас до початку збільшеного польського впливу, щебто до кінця XVI-го віку, і що ми передали її росіянам, а не навпаки), або прийняти цілу систему галицьку. Всякі більші компроміси тут виключені й шкідливі, бо доведуть лише до великого хитання, як воно й сталося.

Писання т. зв. апострофа (п'ять, б'ю) викликало в Галичині великий спротив. Для нас, наддніпрянців, зовсім незрозуміла та запекла боротьба, що й ведуть деякі придністрянці проти цього апострофа. Зазначення української вимови губних звуків (б, п, в, м, ф) перед звуками йотованими (є, я, ю, і) непослідовно знає вже наша глибока старовина (напр. Остріжський Збірник 1588 р. ст. 99: об'ясняючи, об'ясняючи; київський Требник 1646 р. ст. 552: здоров'є, здоров'є; львівський Апостол 1639 р. л. 9 передмови: нап'ють, нап'ють, л. 43: об'ємъ об'єм і т. п.), хоч частіше зазначали цю вимову через ъ чи ь (Опис Київськ. замків 1545 р.: на ймъм і т. п.). Нова українська література, від Котляревського починаючи, завжди писала п'ять, бью, Дем'ян і т. п., щоби через ъ, ь зазначити особливу українську вимову, в цілім словянськім світі більше незнану, і тим відділитися від вимови російської. Починаючи з 1860 рр. писання ъ, ь у цім випадку стає все меншим, бо нерідко пишуть апострофа, а вже з писань Б. Грінченка апостроф залиував остаточно в цілій придніпрянській літературі. Таким чином, апостроф уважається відсутнім в апострофі правопису зовсім не новина, — до нього давно вже позвикали всі, хто тільки писав по-українському; дитина в школі за одну годину пізнає всі правила його писання. Ціла Велика Україна останні 40 літ пише тільки з апострофом, особливо ж із 1905-го року. Лише наївнисне ворожа до того людина може твердити про якусь трудність правил писання апострофа, забиваючи, що більше 35 міл. наших братів пише таки з апострофом. А до того треба памятати, що якраз апостроф зазначає нашу відмінну вимову губних серед цілого словянства, а вже саме це змушує нас зберігати його¹.

¹ Про апострофа в »Рідній Мові« буде окрема стаття.

Боротьбу за правопис уважаю глибоко шкідливою для української культури й української нації, бо вона забирає дорогий час і сили на зовсім малоцінні нам речі. Так само уважаю за глибоко шкідливе демагогично втягувати широке громадянство до провописної боротьби, — громадянство це, не бувши фаховим у мовних питаннях, справи не вирішить. Критику академічного правопису треба віддати вченим україністам та нашему вчительству, бо вмішування нефахівців до цієї справи хіба поглибить хаос. Чи вже ж ми й тепер, — по стількох пережитих глибоких всенаціональних катастрофах — маємо віддавати десятки літ на правописну боротьбу »під знаком апострофа« й остаточно добивати авторитет і тієї малої жменьки україністів, що мають ще мужність гололосно висловлювати свої думки, може комусь і невгодні? Чи не маємо корисного заняття? Чи минула боротьба за йори нічого нас не навчила?

У цілому світі постанови своєї Академії Наук у справах правописних (іх звичайно роблять у порозумінні з Міністерством Освіти) розпорядком державної влади зараз таки переводяться в життя. Так і зроблено в Придніпрянщині; але хто ж дотримувається цього правопису в Галичині, Буковині, Закарпатті, Америці? Найвища західноукраїнська наукова установа — »Наукове Товариство ім. Шевченка« у Львові — зробила вже те, що єдине з наукового й національного погляду мусила була зробити — 25 травня 1929 р. прийняла цілий академічний правопис без застережень. Але нефахові »знавці« зчинили голосний крик проти немилого ім академічного правопису, друкують про нього всілякі поголоски та відумки, видають брошюри, що з наукою не мають нічого спільногого. Ця демагогія дозвела публічну західноукраїнську опінію в справах правопису тільки до небажаного й шкідливого нам правописного хаосу, бо «кожний пише, як собі хоче».

Академічний правопис — в ім'я доброго розвитку нашої духової культури — мусимо прийняти без жадного застереження. Так, для Галичини дещо з того правопису буде новим, незвичайним, — на те нема іншої ради, як ізвинити до нього. Все

нове, а особливо незнане, неприємно вра-
жає нас. Деякі недомагання цього право-
пису (напр. писання чужих слів, або лю-
ди — люде, селяни — селяне, різний —
ріжний, умирати — умірати, братський —
брацький і т. п.) залишім справжнім фа-
хівцям для спокійного наукового вирішен-
ня. Не мішаймося до справ, де ми мало
допоможемо. Всі слов'янські Академії роб-
лять деякі доповнення й зміни правопису
майже щодесять літ, коли не скоріше,
— зробить такі потрібні зміни й наша
Академія, — нехай тільки українська на-
ука добре вияснить їх. Робім ці зміни в
цілім світі прийнятим спокійним звичаєм,
а не демагогічним галасуванням, що яскра-
во виявляє зайвий раз хіба тільки нашу
уславлену анархічність. Ліпше ж мати один
правописний авторитет, аніж творити їх
десятками.

Не забуваймо ще про одну річ. Українська мова займає надзвичайно широкі простори, ділиться на велике число говірок, а тому форми живої мови її не скрізь однакові. Тому й багато з тих форм, що їх Академія Наук запроваджує як норми для всеукраїнської літературної мови правопису, у багатьох місцях із самої природи речі не будуть живими, відповідними їхній вимові. На це нема іншої ради, як тільки звикнути до них; це ж бозичайна річ у всіх мовах світу, у всіх культурних народів. Хто вимагає від українського правопису бути чисто фонетичним, той просто не розуміє нормальногожиття літературної живої мови.

Ціла українська нація мусить мати одну, для всіх її частин спільну літературну мову, одну літературну вимову, а також і один усім спільний правопис. Вигоди й користі єдиного правопису надзвичайно великі, особливо для нашої нації, розгубленої в багатьох світах, — це ж буде міцний цемент для з'єднання нас у справді єдиний народ. Забудьмо про деякі недостачі академічного правопису, — знає про них хіба фахівець, а широкому громадянству байдуже до того, — воно тільки чекає авторитетної вказівки, як саме має писати. Не валім свого єдиного наукового авторитету — Академії Наук, хочби вона була й не такою, якої ми собі бажаємо, бо поза нею — через

свою уславлену отаманщину — ми нічого й нікого не визнаємо.

Обективно передумавши цілу цю справу, голосно тверджу тут, що дотримання єдиного правопису принесе нам без порівняння більше користі, аніж розбивання його та вживання кожним свого власного правопису. Не розпилюймо своєї нації ще на менші частинки, — обеднаймося нарешті бодай ув одній літературній мові та в однім правопису!... Не вільно залишати свого правопису без якогось єдиного мірила, що до нього всі мусимо застосовуватися¹.

Нехай наша преса спокійно розважить конечну потребу для нації спільногоправопису з погляду державного, єдиного для нас корисного. Через це ласково прошу інші часописи передрукувати цю мою статтю.

На закінченні звертаюся з гарячим закликом до цілого українського громадянства, до всіх наших часописів і видавництв, до всіх учених і працівників пера, а також до цілого українського вчительства й студентства, а разом і до всіх українських інституцій припинити нарешті шкідливий для єдності нашої нації правописний хаос і прийняти повний академічний правопис без жадних виключень. Настала остання пора покласти міцний ґрунт під нашу грамотність. Усіх, хто поділяє цю високу ідею єдності правопису для єдиного народу, сердечно просимо міцно боронити її серед свого оточення та на сторінках нашої преси.

Покажім на ділі, що ми здатні до обеднання бодай у справах культурних.

Проф. Д-р Іван Огієнко.

P. S. »Рідна Мова« прийняла академічний правопис, але мусіла рахуватись із фактичним станом цієї справи в Галичині; цебто, тимчасово стала на середуший шлях поміж Києвом і Галичиною. Проте ми боронимо й визнаємо єдину правильну й таку необхідну нам думку: один український народ мусить мати одну літературну мову й один правопис для всіх синів своїх, де б вони не пробували.

Наши Читачі й Прихильники в десятках

¹ »Рідна Мова« випустить великого, але ціною широкому громадянству приступного, правописного словника; див. про це далі на ст. 192.

листів просять нас перейти на повний академічний правопис, а разом із тим науково, спокійно й об'єктивно висвітлювати деякі його слабі сторони. Цілком годимося з цією здоровою думкою, бо всяке розєднання вважаємо за шідливе для цілості нашої нації. Але перше, ніж перейти на повний академічний правопис, звертаємося до наших Читачів і Прихильників, а особливо до наших фахових

україністів та вчительства, із ласкавим проханням листами до Редакції висловитися в цій справі докладніше. Опираючись на ці листи, Редакція спокійно вирішить, що має робити надалі.

Дрібні наші розходження з академічним правописом (різний, значення, люди, селяни, збіжжя, з-за і т. ін зам. ріжний, значіння, люде, селяне, збіжжа, зза) усуваемо вже з цього числа. Редакція.

Походження українських слів.

5. Кодло „рід, покоління“.

Слово це — одне з найтемніших в українській мові, і годі шукати про його слововивід якихбудь пояснень по етимологічних словниках Міклсшіча, Преображенського та Бернекера. Перші два навіть не згадують про цей слововивід, а Бернекер подав тільки початкову форму його як *kъdъlo*. Справді, коли не вважати »кодло« за слово позичене — а для того нема жадних даних, — то іншої реконструкції не може й бути, бо йнакше давнє *o* мусіло б на українському ґрунті змінитися на *i*, а ціле слово бреніло б як **kіdlo*.

Виходячи з реконструкції Бернекера, Loewenthal нещодавно (AsPh XXXVII 388) подав гіпотезу, що укр. *къдъло* передає іде **kъdъlom*, що ніби повстало через переставлення приголосних *k* і *d* із **dъkъlom*. Це останнє дає йому право поставити укр. *къдъло* в звязок із д.-півн. *tygill* »стрічка, ремінь«. Основне значення загадкового слова в такім разі було б »те, що виводиться« (чи, власне, »те, що витягується«).

Але, подаючи німецький учений таку гіпотезу, не зробив найголовнішого, — не вказав причин, що викликали переставлення вказаних звуків припущеного іде **kъdъlom*. А поки цього не зроблено, його гіпотеза, яка б бистроумна не була вона сама по собі, позостається не доведено.

А тимчасом, приглянувшись більше до значення слова, укр. *кодло* можна пояснити дуже просто. Крім мови української, слово *кодло* відоме ще в мові південноросійській, напр. у говорі севськім, де — як правдиво подає Преобра-

женський (II 329) — воно має презирливий відтінок і стосується виключно до скота. Нема жадного сумніву, що таке ж презирливе значення мало наше слово і в мові українській. А що це так, на це вказує те, що слова *кодло* частенько вживається в живій народній українській мові в лайливім значенні, напр.: Щоб твоє *кодло* звелось! Щоб тебе з *кодла* звело! І перекладчик Євангелії на українську мову (П. Куліш) переклав »порожнє єхидново« (Лк 3⁷) на »*кодло гадюче*«, звязуючи зо словом *кодло* щось брудне, подібне до того, що, напр., росіянин звязує зо словом »*выкидыш*« (викидок).

А коли це так, коли *кодло* викидок визначають, властиво, одне й те, то ми маємо повне право віднести обидві слові до одного етимологічного кубла, а власне до кубла кореня *kud-* »кидати, метати«. З фонетичного погляду *кодло*, докладніше — *къдъло*, відносилось би до *кидати*, докладніше — *кыдати*, як нижчий ступінь кореня до здovженого, цебто приблизно так, як, напр., д. ц. сл. *бъдъръ* відноситься до *-бъдати* в *възбъдати*.

А щодо значення *кодла*, з погляду моого слововиводу, то воно визначало спочатку виключно »*виводок*, послід (помет)« різних малих тварин, напр. собак, котів, свиней, і тільки значно пізніше, коли звязок слова *кодло* з дієсловом *кидати* перестав почуватися в народній свідомості, стало стосуватися й до великого рогатого товару, а потім і до всякої тварини, і в тому числі — правда, звичайно з презирливим відтінком — і до людини.

6. Жорстокий.

Український прикметник жорстокий, рівняючи до його російського синоніма жестокий, має дивну аномалію: звідки взявшся в його корені приголосний *r?*

Талановитий російський лінгвіст Л. Л. Васильєв, що передчасно згинув для науки, свого часу (ЖМНП ХХІІІ 313) пропонував був вияснити появу *r* в жорстокий чисто фонетичними причинами, проте не зміг він подати ані умовин, ані грунту для такої несподіваної вставки сонанта *r* поміж голосним *e* (*o*) та приголосним *s*. Може тому Бузук («Записки ВУАН VII-VIII 72») дивиться на жорстокий як на «наслідок контамінації форми жостокий із дуже близькими щодо значення словами твердий і жорства». На жаль, він не взяв на увагу, що російська мова знає прикметник жерсткий, який має те саме значення, що й укр. жорстокий, але різниеться від нього тільки другим суфіксом -ъкъ. Можна догадува-

тись, що й українське жорстокий вимовлялося зпочатку як жърстъкъ, але під впливом жестокъ змінило суфікс -ъкъ на формант -окъ. Але це не дає нам права й корінь українського прикметника вважати за новотвір: як і ъгъстъкъ та ъгъстva, так і ъгъстокъ можна виводити від відомого іndoевропейського кореня *gherst- «щось гостре, шорстке», рівнобіжного тому *gherst, що лежить ув основі авест. zarstvā »камінь«. Здається, корінь *gherst- повстав ще на іndoевропейськім грунті скрещенням із *ghers-, звідки лат. horreo »бути шорстким«, та д.-інд. hárśatē »дубіє, настобурчується«, і рівнобіжного *ghert-, звідки лат. hirtus »щетинястий«. Отже, всі три слова — жерства, жорсткий і жорстокий — однаково давні, і, зокрема, останнє з них не знаходиться навіть у далекім спорідненні з рос. жестокий.

Москва.

Г. Ільїнський.

Дещо з людової етимології.

Людова етимологія — це мовне явище, що обіймає головно чуже слівництво серед простолюддя й тих людей, що не знають чужих, передовсім старих класичних мов. Потреба вжити слова, що походить із латинської, або грецької мови, чи якої чужої новітньої, змушує простолюдина перекручувати це слово через те, що воно змістом йому незнане й трудне вимовити. Це перекручування зближається завжди до якогось чужого слова, вже здавна зачлененого, або свого, зближеного до нього вимовою. Крім справленої вимови в перекрученому слові шукають ще змісту. Цей зміст однаке часто дуже далекий від первісного значення, однаке такий, що хоч приблизно подає якесь значення слову. Трапляється теж, що перекручене слово дістає зовсім інше значення, і то переважно смішне. Часом також навмисне перекручується слова, змінюючи їх зміст для смішності або жартовливості так, що нераз затирається границя між перекрученням слова із за незрозуміння та нарочитим дотепом.

В українському мовознавстві це питання не дуже то опрацьоване. У XII томі

варшавських »Prac Filologicznych« помістили статтю¹ про людові етимології проф. Роман Смаль-Стоцький, де подає завважу про розвій цього питання в нашій мовознавчій літературі та низку нових людових етимологій, що повстали головно від часу світової війни. Це мовне явище дуже живе й росте за збільшеною скорістю від часу, коли наш селянин помандрував у світ і зевропеїзувався. Через те в кожному закутку української території появляються ці мовні »дивацтва«.

Подаю в цій статті ще кілька характерних людових етимологій, що їх не занотовано по наших дотеперішніх мовознавчих розправах.

1. Більшовик² — бичівник, від »бичівка« (пужално від батога).

2. Кооперативу називають на Поділлі не лише кумпаративою³, але й корпоративою та капаративою. Це

¹ Ukrainskie etymologje ludowe, P. F. XII. 421-425, Варшава, 1927.

² Р. С. у згаданій статті подає два перекручення слова: 1) бичовик ≤ бич, бичувати, 2) бушовик ≤ бушувати.

³ Op. cit. 424.

останнє слово означає часто марне — капарне життя наших кооператив¹.

3. Духовного достойника Митрата називають на Поділлі Отцем Макітратом, бо носить на голові митру, що свою вимовою та виглядом нагадує селянинові макітри.

4. В Яворівщині селяни з одного села іздили до »Преждеосвященого«, цебто до єпископа. Не розуміючи значення слова »Преосвящений«, помішали його з іншим терміном, що означає Службу Божу преждеосвящених (наперіdosвячених) Дарів. Може обидві слові в однаковій мірі мало зрозумілі, але друге слово частіше чув селянин, і тому заступив ним перше.

5. Рідке серед простолюдя імя Спиридон перекрутили селяни на »Спередом«, самі не розуміючи близче значення новоутвореного слова. Знов же Прокопа, також рідке імя в Галичині, перезивають Копою; це вже щось близьке до »копи збіжжя«.

6. Ще австрійський жовнір оповідав у дома в ріднім селі, що при війську робили клінги-лінги (*Gelenkübung*) — цебто руханкові вправи. Чуже, зовсім незрозуміле слово заступив своїм, теж без змістового значення, але таким, якого звуки нагадують певні ритмічні рухи.

7. Під час війни запізналися селяни з дуже добрим ліком на рані — льодиною (йодиною), бо вона здержує в рані кров, що ціпніє, як від льоду.

8. В однім селі Яворівщини сільський лікар-зناхар лікував корову, і ствердив, що «корова ляпісє», це бот має розвільнення. Мабуть узяв це слово від ляпісу, не звертаючи уваги на значення, тільки на фонетичну сторону, порівнюючи звуки фізіологічного зявища в корови (ляпає) із бренінням слова ляпіс.

9. Коли панська мода заглянула й до наших сіл, тб на Поділлі сільські дівчата зачали носити глікерки (=лякерки) і пантальони (=пантофельки). Обидві слові, здавна вже знані, заступили назви нових предметів. А може ще й яка Глікерія перша стала носити лякерки.

¹ В Колиндянах пов. Чортків називають теж поратуля, — це бо порятунок кооператива в біді. Це слово занотував п. Мр. Йосип Шемлєй.

10. У 1930 р. з'явилося на Поділлі нове слово патифікація (пацифікація). Латинське слово, незрозуміле селянинові, аж тоді стало ясне, коли вставив до цього »патик«, оруддя цієї епохи.

11. Може бути слово й навмисне перекручене, як це напр. зроблено з назвою певної особи в одному містечку: її ім'я — Orska-Dreyer — перекручено в іронічний спосіб на Горшкодрай.

12. Такого іронічного перекручення треба дошукуватися теж у слові кримінал замість трибунал (»прошу світлого криміналу«), бо часто недалека дорога від трибуналу до криміналу.

13. Дієслівний прикметник »цивілізований« свідомо перекручують із іронією на цибулізований, коли говориться головно про вчених жидів; слово широко знане і в Великій Україні. Тут є й натяк на цибулю, улюблений предмет цього народу¹.

14. Згадаю ще, що рідко вживане слово «нагий» селяни перекручують на наглий, слово частіше вживане, не застановляючися зовсім над тим, які дуже ріжні значення мають вони.

Цих кілька прикладів — це дальше звено в ділянці людової етимології, явища дуже в нас живого. Воно має змогу розростатися тепер не лише серед простолюдя, але й серед інтелігентних верстов.

Львів.

Д-р Василь Лев.

До вищеподаних народніх етимологій можемо додати зо слів І. О-ка ще кілька. На Київщині під час Світової Війни чув він вираз орлопла́н зам. аероплан. Там же неписьменні селяни зам. революція назали ліворуція; зам. бульвар — гульвар, асоціація до гуляти; зам. палісадник — полусадник; зам. піджак — спинжак, звязування зо спиною; зам. велосипед — лисапет, а сміючись — лисавета.

На Київщині в Таращанськім повіті зам. Siestrzewitowski казали Сестреківський, а в Липовецькім повіті зам. Przedpełski — Перепельський. Старенька бабуся з с. Витязева, пов. Звенигородського на Київщині, оповідала, що чула, як у 1861 р. селяни, вернувшись зо складу, де їм казав промову про волю представник уряду, оповідали: «Довго пан промовляв, а в кінці збився. Почав говорити нам про грис (прогрес), лякав, що попече (возьмет на полеченіє) нас і дітей наших. І так заговорився, що тільки махав руками й питався: і де я, і де я (ідея)»...

¹ Див. L. Malinowski: Studyja nad etymologią ludową, P. F. III, 742. Він догадується, що ініціати-ву до такого перероблення цього слова дали первісно самі жиди.

Досить поширене більше відоме селянству ре-
парація зам. операція. На Волині на мітінгу
один селянин казав «моя петунія» (назва кві-
ток) зам. моя опінія. Там же на Волині зам.
прізвища Герштанський казали Арештан-

ський. До вище поданого в 56 пор. Пал'я-
копа — день св. Пантелеймона 27 липня; пор.
ще волинську поговірку: На Прокопа (8 липня)
перша копа. — Просимо наших Читачів присилати
нам більше подібних народніх етимологій. В. Л.

Нове є Соболевського чи Потебні?

Відому теорію російського історика По-
годіна про те, що середнє Придніпров'я
заселяли до татарського лихоліття великоруси, а українці прийшли на ті землі
аж в XVI ст. із західних окраїн, десь з-під
Карпат, відновив у 1883 р. російський
учений акад. О. Соболевський, обоснову-
ючи її мовознавчими даними. Його ви-
ступ викликав широку й палку полеміку
з боку істориків та філологів, вислідом
чого виказано цілковиту нестійність тієї
теорії¹.

Філологічна частина полеміки не про-
минула безслідно, а дала тривкі підвалини
під будівлю історії української мови, в чо-
му саме безперечна заслуга акад. Собо-
левського й для українознавства. Одним
із найголовніших його доказів було «нове»
є (ѣ), цебто двозвук іє, що зявився на
місці здовженого е: а) перед складом з ѿ, що
зник, б) перед складом з і, що перестало
бути складовим; нпр.: шестъ, съмъ,
веселъе замінилось в шѣсть, сѣмъ, вѣ-
сѣлье, з чого теперішнє шість, сім, ве-
сілля, подібно як і з є старого (нпр. хліб,
ліс); тому й названо його «нове» є (ѣ),
або секундарне для відрізnenня від ста-
рого є.

Акад. Соболевський, переглядаючи істо-
ричні памятки українського походження,
відмітив у них послідовне вживання отого
нового є і назвав їх галицько-волинськими
для відрізnenня від київських памяток,
де такого є не було, а було давнє ети-
мологічне е, як у мові російській; звідси
між іншим і його сміливий висновок (як
доказано — хибний) про неукраїнське по-
ходження давніх киян. Від того часу
пішла й назва: «нове є Соболевського»,
або просто «є Соболевського», пор. Шах-
матов-Кримський: Нариси з історії

української мови, Київ, 1924, стор. 43, 47.
прим.; П. Бузук: Нарис історії україн-
ської мови, Київ 1927, стор. 42; І. Огі-
єнко: Нариси з історії української мови,
1927 р., ст. 30 і ін.

Коли однак уважніше переглянемо мо-
вознавчі праці проф. Потебні, що його
думки, як каже К. Чехович (Олександер
Потебня, Варшава, 1931, стор. 154), ще
ї досі лежать майже неторкані україн-
ською науковою, то переконаємося, що проф.
Потебня перший звернув увагу на фоне-
тичне значення нового є, ба навіть ука-
зув на його заступство в північно-захід-
ніх говорах і на засвідчення історичні.
Про це згадав уже коротко Григ. Ільїн-
ський в «Україні» (Київ, 1930, січень—
лютий стор. 107), а ще давніше Волод.
Ярошенко у своїй праці: «Українська мова
в молдавських грамотах XIV-XV вв.», на-
писаній 1910 р., а друком оголошений
аж у «Збірнику Комісії для дослідження
історії української мови», Київ, 1931, т. I
стор. 275.

Тому не зайдим, думаю, буде пригадати
нашим україністам усе те, що думав про
нове є наш великий філософ-лінгвіст проф.
Потебня. Уже в одній із перших своїх
праць (О звуковыхъ особенностяхъ рус-
скихъ нарѣчий. Малорусское нарѣчие; «Фи-
лологическая Записки», Вороніж, 1865,
вип. II-III, стор. 106, 107, 109, передрук
у «Два изслѣдованія», див. «Фил. Зап.»
1870, вип. I стор. 1, також Чехович ор.
cit. список праць) запримітив він неодна-
ковий розвій первісного е в і в таких
прикладах, як вів, ніс, віз і лебідь, камінь.
Первісно, каже прсф. Потебня, е заміни-
лося в е (ie); пізніше те е, що було перед
твірдим приголосним (вев, нес, вез), пе-
реходило в є (що ми тепер віддаємо через
io), а це в і, подібно як двозвук із пер-
вісного o; е натомість перед мяким при-
голосним не зазнalo проміжної стадії є,
а просто замінялося в і. Доказ на дво-

¹ Повну літературу цієї полеміки подає бібліо-
графічний покажчик І. Огієнка: «Українська мов-
ва», Київ, 1918 р. ст. 16-21.

звуковість того є знаходить він у Заблудівському шыець, съем (шість, сім)¹.

Ширше й ясніше викладає цю думку проф. Потебня в »Замѣтках о Малорусскомъ нарѣчіи« (»Фил. Зап«. 1870 р. вип. I ст. 32-33), стверджуючи її низкою влучно підхоплених прикладів. У попередній статті, каже, відмічені два роди зміни первісного *e*: 1) коли *e* через *e* переходить в *ё*, а по шелесних в *о* і тим самим підпадає однаковим змінам із первісним *o*, як напр. у давніх дієприкметниках минулого часу на -л: плет, мет, бред, вез, нес, греб, скреб, рек (вирікся=вирукся), пек, тек, стерег, берег (стеріг-стерегла, беріг-берегла); 2) коли *e* (з *e*) часом залишається, часом переходить в *i*, тільки не через *ё*, напр.: сім (=сјем) — семи (заблуд. семі). Перший випадок має місце: а) перед приголосними твердими вже в староукраїнській мові (вечір, жінка, тітка, плітка, намітка, утінка, матінка з матёнка, матюнка); б) перед приголосними, що ствердли пізніше (матір з матюром)².

Другий випадок, цебто брак посереднього *ё* при зміні *e* в *i* бував тільки перед приголоснимимякими тепер, або такими, що були мякі того часу, коли відбулося чергування *e-je* в складі закритому з *e* у відкритому. Сюди належать: шість-шести (заблуд. ш'jesць або шыець-шесці), сім-семи (заблуд. сјем-семі), піч-печі, пліч (при плечі), ніж (нежели), між (межи), правдоподібно іменники на -еж чол. й жін. роду, як рубіж, карбіж, молодіж, крадіж; лебідь, постіль, метіль, осінь, камінь, кремінь, ячмінь, корінь, і *e* перед закінч. -ье: піря, пірячко (заблуд. пієр'єчко), весілля, весіллячко (забл. весілечко), зілля (сосн.³ зелле). Зміна та найподібніша до тих небагатьох випадків,

¹ І тут і дальше користає проф. Потебня з Заблудівської говірки (пов. Білостоцький). Говірка ця перехідна між мовним обширом українським, білоруським та польським (проф. І. Зілинський, Проба 342, 364), тому й риси її не завжди безсумнівні докази на звукові зміни української мови (пор. рецензія акад. Шахматова на Українську граматику акад. Кримського, »Roczn. Sław.« II, Краків, 1909 стор. 149. Див. ще: І. Зілинський: Львів чи Заблудів, »Стара Україна« II-V, 54-58; І. Огієнко, ibid. ст. 68).

² Річ ясна — з матюром.

³ Сосницька говірка на Чернігівщині.

що в них і з є в закритому складі чергується з *e* у відкритому, як річ-речи, зустріч-зустречи, ведмідь-ведмедя. Отже, на думку Потебні, тільки іє (з *e*) перед складом з *ь* переходило просто в *i* без посереднього *jo*; новіші досліди вказують можливість безпосереднього переходу того іє і перед складом з *ъ* (Шахматов: Очерк, стор. 302-303, за Бузуком: Нарис 49).

У розгляді праці П. Житецького: Очеркъ звуковой истории малорусского нарѣчія, Київ, 1876, поміщеному в »Записках« Петерб. Акад. Наук т. 33 на ст. 787 говорить Потебня дальше про те саме: »Змінюються також первісне *e* там, де у східно-українському воно *i*: съем, лієт, трізіле (і трізілє=тройзілля), і де із весієле (весілля). Це стверджує думку, що процес повставання *i* в сім - семи відмінний від *i* в віз (вѣз, вюоз) - везла«. Дальше на стор. 800-801 подає приклади на нове є з староукраїнських памяток. »В камінець і того самого походження, що і в каміння, весілля. Довгота *e* в словах на -ениє, -иє повинна була мати місце перед подвоєнням приголосного, на що вказує підляське ве-сіє-ле (с. Хотичі). Можливо, що форми -ѣ-њье, -ѣ-льє передається написанням -ѣнъи и ін. в українських памятках¹. напр. Наука Ефр. Сир. XII ст.: мыгновѣнъи, пригожѣнъи, похулѣнъи, спасѣнъи, весѣлъи; в Пандект. Ант. 1307 р.: поношѣнъи, спасѣнъи; в південноукраїнських актах: 1371 р. — вѣжимъ истворѣнъиъ, полѣшѣнъи; 1393 р. — по вожьюмъ на рожѣнъи; 1401 р. — на выкѣдѣнъи, подъ бежимъ нарожнъиъ; 1409 р. — приволѣнъи; у галицьких уривках Петрушевича: во очѣнъи«.

На заситоване тут покликується й сам проф. Потебня у своїй рецензії на працю Соболевського: »Очерки изъ исторіи русского языка« (»Изв. ОРЯС« 1896 т. I кн. 4 стор. 806, 807), згадуючи виділені в Соболевського найхарактеристичніші ознаки 15-ти галицько-волинських памяток XII-XIV ст., між інш. і камѣнъе.

Таким чином значення нового є пра-

¹ Підкresлення мое.

вильно визначив уже проф. Потебня, а акад. Соболевський виказав тісний зв'язок цього явища з іншими типовими ри-

сами української мови, і тим самим її історію почав виводити з XI-XII ст. Львів. Йосип Шемлай.

Українська термінологія.

1. До педагогічної термінології.

При писанні педагогічних праць усе маємо великі труднощі з-за неусталення української педагогічної термінології.Сталось це тому, що досі мало хто займався в нас чисто педагогічними науками. В найкращому разі — популяризовано деякі справи практичної педагогіки. Також не було, та й досі ще не маємо, доброго центру, що схотів би обєднати перші почини в тій ділянці, а відси й оте розгублення зусиль початкуючих тут робітників. Визначається воно саме термінологічним заколотом, що через нього, замість вияснити питання, осягається непорозуміння.

Користаючи з доброзичливості «Рідної Мови», хочу звернути увагу на декілька основних педагогічних термінів, і прохаю всіх, хто цікавиться педагогією й українською мовою, запропонувати відповідні українські слова для іхнього означення. З надісланих проектів буде поданий коротенький звіт і при співчасті Редакції «Р. Мови» буде знайдений один, найбільше влучний. А колись усі оті запропоновані назви будуть ще розглянені на майбутньому українському педагогічному зізді.

Між іншими, не має в нас досі устійенної назви на означення поняття, що поляки звуть його «ksztalcenie», німці «Bildung», росіяни «образование». Це не «навчання» (nauczanie, Lernen, учение), а ні «виховання» (wychowanie, Erziehung, воспитание). Яка між ними різниця?

Остаточною метою навчання й виховання є самостійна й творча особовість (osobowość, Persönlichkeit; це зрештою також термін не надто відповідний духові нашої мови), що не лише вміє й може, але також хоче бути корисним членом суспільства, серед якого живе, або тієї суспільної групи, що до неї з певних причин належить. І навчання, і виховання йдуть до тієї мети кожне власним шляхом. Перше шляхом знання, друге шляхом моральних вартостей. Однаке таке відмеження їх

зусиль у практиці не тільки трудне, але — що більше — шкідливе. З другої сторони опертя шкільної праці виключно на моральних вартостях дало б у висліді особу, непридатну до життя в його багатій різноманітності. І тому повстає потреба лусти шлях навчання й виховання в одну нову одиницю.

Але цей новий шлях, це не тільки практичне примінення теорії навчання й виховання. Він має також свою власну теорію (Гр. Кершенштайнер: Teorie der Bildung, Ліпськ-Берлін, 1926). Не можна проте вважати його словний вираз за зайвий.

Дехто твердить, що навчання й виховання становлять нерозривну цілість, причому перше в тільки складовою частиною другого. Так розумів їхнє відношення Гербарт. Як мету ставив ім моральний характер. Однаке новітня педагогіка не поділяє цього погляду. Можна ж набувати знання для нього самого, без намагання виробити собі моральний характер. І тоді й теорія й практика такого навчання не мають нічого спільногого з теорією й практикою виховання, що для нього осягнення морального характеру необхідне. І вже хоч би тому годі влучати цілість справ, що ними турбується теорія й практика навчання, до тієї ділянки, що її звено вихованням. З другої сторони моральний характер — це ще не остаточна ціль нової школи. Можна бути моральним, характерним, чи характерно-моральним, але не представляти для суспільності й життя повної вартости. Бо моральний характер тільки тоді повновартостевий, коли він повстав на тлі получені ув одні суспільні, гармонійну й живу духову цілість, що розвивається завжди з власної волі, двох чинників: високовартісних, і при тому різнорідних культурних дібр, і людської одиниці, з постійно зростаючою активністю, самостійністю й творчістю, що вміє, може й хоче витиснути на отій новій цілості, в яку стоплюється, враз із культур-

ними добрами, індивідуальну печать. А таку цілість не осягається ані при помочі самого навчання, ані через саме вихову-

вання, тільки шляхом, що повстав з їхнього пов'язання. Як назвати його? Варшава. П. Кривоносюк.

2. До термінології рахівництва.

Із тих глухих вістей, що доходять до нас із Великої України, довідуюмося, що наші вчені по той бік кордону поклали величезні зусилля та в тяжких умовинах праці виконали велике діло — склали декілька десятків термінологічних словників у всіх ділянках нашої культури. На жаль, Академія Наук у Києві видала лише частину цих словників, — решта їх залишилася в рукописах.

Не можна сказати, щоби ми по цей бік кордону дуже напрацювалися над українською термінологією. Заклопотані іншими справами, користуючися в житті дивовижними чужинецькими покаліченими термінами й помалу вони набувають у нас права горожанства, сuto засмічуячи нашу мову.

Поява «Рідної Мови» чи не буде переломовою точкою на цій сумній нашій дійсності, і чи не захочить вона наших мовознавців до корисної праці на цій занедбаній ниві.

Хочу тут поділитись із зацікавленими кількома термінами в рахівництві (бухгалтерії), що були прийняті та вживалися в 1916-19 роках, особливо серед інструкторів Полтавського Союзу Споживчих Товариств; у числі іх в 1916 р. був і

підписаний. Подаю тільки ті слова, що залишилися в моїй памяті. Підкреслюю ті терміни, що вживалися тоді, і що іх, на мою думку, слід уживати й тепер.

1. Бюджет-бюджет, прелімінар — обрахунок (*обраховуємо* витрати й прибутки на будуче. Обрахунок на рік 1935/36).

2. Білянс, баланс, *рахунковий звіт* — підрахунок (*підраховуємо* за минуле. Підрахунок за рік 1930).

2*. Білянс, баланс, білянсова сума (коли підсумовуємо обидва боки одного рахунку, конта й до меншого підсумку додаємо *різницю*, сальдо) — рівновага.

3. Сальдо (різниця підсумків одного рахунку, конта) — різниця.

4. Дебет — одержав або винен.

5. Кредіт — видав або має.

6. Записати до розділу (в рубрику) «одержав» — обтяжити.

7. Записати до розділу (в рубрику) «видав» — призвати.

8. Рабат — знижка, *опуст* (opus).

9. Назви деяких рахунків (конт): а) Довжники й Вірителі, б) Збитки або Втрати й Прибутки, в) Торговельні Витрати.

10. Сторно — відкликання (такої то позиції, запису).

Зельонка. Л. Сідлецький.

Чистота й правильність української Мови.

Відповідь на запитання наших Читачів.

Хто з Вп. Читачів „Рідної Мови“ хотів би одержати від нас і листову відповідь на своє запитання, той мусить прислати на те відповідного поштового значка.

Значення. Академічний правопис наказує писати *-іння* тільки тоді, коли наголос падає на і: висіння, спасіння, сопіння і т. п.; коли ж наголос падає на інший склад, то пишемо *-ення*: пояснення, повірнення, походження і т. п., так само й значення; слово значіння (від значити) = позначення, карбування.

Підмет. Учитель М. Гусак просить: «Прошу пояснити, від чого пішла назва «підмет», найголовніша частина речення». Слово *«під-мет»* — це дослівний давній переклад латинського *sub-jectum*. Лат. термін майже всі словянини зрозуміли як *sub-jacio*, цебто *«підкидати»*, чи по-давньому *«підме-*

тати» (метати — кидати, пор. меткий, помет, пор. рос. термін *«междометіє»*). Тому словянські народи лат. *subjectum* переклали: чехи *podmět*, пол. *podmiot*, серби *подмет*, словінці *podmét*, так само й українці — підмет. Лише болгари зрозуміли *subjectum* як *subjaceo* (під-лежати), а тому ще вдавнину переклали *«подлежаще»*, а від болгар через граматику 1619 р. нашого українця М. Смотрицького цього терміна взяли й росіяни. Українці здавна знають це слово; так, уже в *«Месії Правдивім»*, Київ, 1669 р. І. Галятовського на к. 99 знаходимо: *«сбе'єктъмъ-подмѣтъ»*, до *подмѣтъ*. Як бачимо, вдавнину вимовляли правильно: підмет; а тепер Академія встановила підмет. До слова мова: на тій таки 99 картці *«Месії»* знаходимо хороший термін *«приметъ»*, наше *«прикметниковий додаток»*.

Віторон (Д. Хомик). Старословянська фор-

ма була «**вторинка**», нпр. в Остромировій Євангелії 1056 р. л. 218: *εκ επιτορνης*. Рано повстало й жива форма **вторих** або **второк**. »Акти Зап. Росії« 180: Во второкъ 1463 р. Слово **второк** дуже поширене ще й тепер в західноукр. говорах. Рано повстало й форма **вторинка** — **вторник**, напр. Лаврентіїв Літопис під 6813 (1305) р.: В день **вторникъ**. Через приставлення **в** (пор. он—він) повстало нова форма **вовторокъ**, і вираз **у вовторокъ** дуже частий в XVI—XVII віках. Форма **вовторокъ** фонетично правильно дала наше **вівторок**; уже Полтавські судові акти 1667 р. ст. 91 знають: **у вувторок**, наше **у вівторок**. У літературній мові панує тільки форма **у вівторок**, але в західноукр. говорах часта ще архаїчна безприємникована форма: **взори відбудуться второк**. Пишемо й говоримо: з **вівторка**, **щовівторка** (а не **щовівторок**), п. со **второк**.

Лещата (М. Дольницький, Сколе). Слово це темного походження; А. Brückner (*Słownik etymologiczny*, 1927 р., ст. 296) твердить, ніби на початку його відпало **к**, цебто початкове значення його — кліші. Польська мова знає *leszczoty*, *leszczotki*, а це б говорило про **лещата**. Придніпрянська літературна мова знає тільки множину **лещата**, звідси **лещтар**, **лещтарство**, **лещтарський**.

Лютий—Лютень (Д. Хомин). Стародавня українська назва другого місяця — **лютий**. Так, в Хронології Римші, що видрукована в Острозі в 1581 р., цей місяць зветься **лютий**. Львівський братський Часослов 1642 р. так само подає **лютий**. Назва **лютень** нова, витворена під впливом закінчень у **січень**, **квітень**, **травень** і т. п.; удавнину форму **лютень** не знає. Стара церковна назва для цього місяця — **сніжень**.

»В силі віку« (М. Гусак). Вислів **»в силі віку«** визначає: в розцвіті сил життя; тут **»вік«** — це життя взагалі, а **»сила віку«** визначає не багато років, а тільки той час, коли людина має найбільше життєвих сил, цебто — **»в віці сили«**. Вираз добрий.

Водничас (Д-р А. Ч.). У великоукр. літературній мові тепер сильно поширилось народне **»водночас«**; поруч із тим, звичайно, частій рівнозначні форми: одноточно, рівночасно, разом, у той же час. Форма **»водночас«** шириться вже і в Галичині, бо вона добре передає своє значення. Часте ще **»воднобраз«**.

Позаяк (Д-р А. Ч.). Це штучний новотвір зам. бо, тому що, частий у Галичині, знаний і в Великій Україні, але тільки в мові інтелігенції, що живої мови не знає. Не вживати його. Походження його темне.

Поневаж — часте в укр. літ. мові XVII—XVIII вв. слово, все поневаж, ніколи поневаж. Тепер не вживамо його, кажемо: бо, тому що. Повстало з старого **поніважи**, »з того часу як«, у памятках добре відоме з XIV в. Здається, це не полонізм (див. »Р. М.**«** ст. 115-118).

Понéже, старословянське **понéже**, ще й тепер нерідке в живій народній мові слово. Конче оминати його не слід.

Примілад—примір (М. Дольницький, Сколе). Великоукраїнська літературна мова тепер зовсім

уже не вживаває свого архаїчного **»примір«**, знає тільки **»приклад, зразок, взірець«**; так само вживаває лише **»наприклад«**, а не **»напримір«** чи **»приміром«**. У Вел. Україні старанно оминають **»примір«**, **»напримір«**, бо в мові рос. панує **»прим'єръ«**, **»наприм'єръ«**.

Відповідальний — **відвічальний** (М. Дольницький, Сколе). Великоукраїнська літературна мова вживаває лише **»відповідальний«**, а західноукраїнського **»відвічальний«** не знає.

Потроху (М. Дольницький, Сколе). Літературна мова вільно вживаває слів **»потроху, потрохи, потрошки, -ку, помалу«** як рівнозначних.

Забезпечувати, а не заосмотрювати (Вол. Степанів). Літературна мова зовсім не вживаває слова **»заосмотрювати«**, повсталого на вір польського *zaopatrzyć*; кажемо й пишемо: **забезпечувати, забезпечити, заопікуватися, »Кождий поверх за осмотрений в машине«** (»Неділя«), по-літературному: **Кожний поверх має машини**.

Крам—товар (інж. Ф. Гай-Гаєвський). Німецьке слово **»крам«** дуже в нас поширене, — це все, що продається з крамниці. Але нерідке ще й стародавнє **»товар«**; правда, Словник Б. Грінченка знає **»товаре«** тільки як **»скот«**, але академ. »Правничий Словник« 201 рос. **»товар«** передає: товар, крам (по деяких місцях Київщини **»крам«** — це галантія, а товар — матеріал на чоботи).

Вдома—дома (Д. Хомин). Архаїчна форма **дома**, напр. Остромирова Євангелія 1056 р.: **Марія дома сидѣашъ** Іо 11²⁰. Форма ця поширенна по цілій Україні; Думи 110: **Вони його дома оплакали**. У Б. Грінченка, »Під тихими вербами«: **Був дома** 79. Мусів сидіти дома 121. В зах.укр. говорах таке **»дома«** панує. Але в східноукр. говорах частіше **»в домах«**, і воно панує у придніпрянській літературі: Як би вдома та ще й на печі Номис ч. 2276; І вдома їй радощів не було, М. Вовчок, »Нар. Опов.**«** 1862 р. 196.

Завжди—засіди—засігди (Д. Хомин). Жива укр. мова знає багатенько рівнозначних форм: **завжди—зажде—засегда—засігда—засігди—засіди—засюди—заше**. У літературній мові найчастіші: **засіди** і **зажди**, не рідке й **заше**. Панує **зажди**, форма давня. Литовська Метрика XV—XVI в. вже часто знає **зажди**. У XVI в. воно дуже часте, напр. в Опису Брацлавського замку 1545 р.: **зажды мешкалы** 23, **зажды робыты** 19. В Київ. Учительній Євангелії 1637 р. **зажжды** часте, див. ст. 16, 23, 38, 100. М. Рильський у »Пан Тадеуш« 1927 р. пише **зажди** 195, 199 і **заше** 76, 134, 221, 261. Інші форми літературна мова тепер омінає.

Радіо—з радія. Учитель В. Іватів просить вяснити Йому, **»як повинно писати: радіо чи радійо; чи слово це відмінюється в українській мові, а якщо відмінюється, то яку форму має родовий відмінок: **радіа** чи **радія**«**. Сполучення *io* в літературній українській вимові не приймає *й*, цебто не вимовляється як *iio*, напр.: національний, Сіон, патріот і т. п., а тому **й** **радіо**, не **радійо**. Як і слова: **авто, бюро, кіно, трюмо**, слово **радіо** може відмінюватися: **з радія, радію, перед радіом**.

Крапна—точка (інж. Ф. Гай-Гаєвський). Оби-

дві слові наші, тільки «точка» стародавнє, та чка, помалу виходить із нашої мови, бо його застуває «крапка» (не кропка). Тому: ління крапкова, рідше: точкова. Але завжди: точка зору, переломова точка.

Степан—Стефан. »Як я маю підписуватися по українськи — запитує нас С. Чепіль із Винник — Стефан чи Степан?« Звук *f* у словянських мовах не рідний, а частіше перейнятий із мови грецької. Самі греки своє *f* не вимовляли так, як ми, але близько до *r̥h*, а часом і дуже близько до нашого *l*. Ось тому в Україні з найдавнішого часу вимовляють: Пилип, Онопрій, Степан, Степа, Прокіп, Йосип і т. п. В Іпатієвім Літопису читаю: Степанъ ст. 513, Прокопъчъ 488. Українські грамоти з XIV в. частенько знають таке *l*, напр.: Галицька Грамота 1371 р.: Степанъ, Краківська грамота 1394 р.: Пилипъ і т. п. Як бачимо, вимова Степан — це стародавня українська вимова, і конче її оминати нема підстав.

Яковлів — до Яковлева (Д-р А. Ч.). В укр. мові *o* та *e* в закритому складі (що кінчиться приголосним звуком) переходить на *i*, напр.: Яків, Яцків, Петрів, Ковалів, Щоголів, Яковлів, Королів, Гриців, але в складі відкритому (що кінчиться голосним) ці стародавні *o* та *e* завжди позстають незмінні: хата Петрова, Якова, Яцкова, Ковалева, Щоголева, Яковлева, Королева, Грицева і т. п. Писати: у Петріва, Яківа, Яцківа, Коваліва, Щоголіва, Яковліва, Гриціва і т. п. може тільки особа, що духа укр. мови не відчуває. Так само пишемо: дім батьків, ковалів, шевців, але хата батькова, ковалева, шевцева. Пані Петрова, Яцкова, Ковалева, Королева, Яковлева, Грицева; писати: пані Короліва, Яковліва і т. п. — недопустимо, бо це свідчить про неграмотність.

Борщів — з Борщова («Гурток Прихильників Р. М.» в Руїдурах). Звук *e* по *ж*, *ч*, *ш*, *щ* перед твердим складом міняється в нашій літературній мові на *o*, напр.: вчора, шостий, пшено. А тому: Борщів — з Борщова. Місцева вимова — з Борщева.

Зі - зо - із - з (інж. Ф. Г. Гаевський). Літературка наддніпрянська мова, як і мова жива, зовсім не знають прийменника *зі*; такі форми, як: зі собою, зі жінкою й т. п. (перед одною приголосною с, з, ж, ч) — це штучні новотвори. Наддніпрянська літературна мова знає: з собою, з школи, з жінкою (вимова: с собою, щ школи, ж жінкою), зо мною, брат із сестрою і т. п. Про це буде в «Рідній Мові» окрема стаття.

Слюсар — шлюсар (С. Чепіль із Винник). Великоукраїнська літературна мова знає тільки «слюсар», що взяте з середньо-горішньо-нім. *slozzer*. Ця старша форма в Галичині заступлена вже молодшою «шлюсар», від ново-нім. *Schlosser*.

Крапка по числівниках (Д. Хомін із Оліфантут). В Галичині, підо впливом західнім, прийнято ставити крапку по порядкових числівниках, напр.: 2. травня, 1933. року і т. п. Цього дуже практичного способу вживають у мовах польській, чеській, сербській. Великоукраїнський правопис цього звичаю ще мало вживає: 2 травня, 1933 року, або частіше: 2-го травня, в 1933-му році. Новий академічний правопис уже дозволяє ставити крапку по порядкових числівниках: 1. раз (= перший раз). Способ ставити крапку тільки

по порядковім числівнику новий у нас, бо вдавнину в нашім письмі крапку ставили при кожнім числівнику на початку і в кінці його.

Злість—злістю (Д-р А. Ч.). Пишемо й вимовляємо: злість, *G¹* зо зlosti, *D¹* цій зlosti, *L¹* на цій зlosti, *N¹* ці зlosti і т. д., — скрізь у словах ж, роду на - ость звук *o* в закінченні при відмінюванні слова позостається незмінним, бо воно в складі відкритому: зло-сти, зло-сті, як по-ста, мо-ста, ро-сту, хво-сту і т. п. Тільки в одному відмінку — в оруднім однини це *o* міняється на *i*, тому й пишемо: злістю, кістю, мудрістю, правильністю, як сіллю, осінню, віссю, ніччу і т. п. Чому це так? А тому, що в цім відмінку *o* знаходитьсь вже в закритому складі: давнє костиль змінилося на костьж, костью, а це дало косттю, а тут *o* в закритому складі (кост-тю) мусіло змінитися на *i*: кістю, злістю, мудрістю і т. п. (старе: костею, злостею і т. п.). Кінцевий приголосний у цих формах подвоюємо тільки між голосними: тінню, сіллю, ніччу; коли ж він знаходитьсь по приголосній, тоді не подвоюється: кістю, злістю, мудрістю (замість: кісттю і т. п.). Уже «Катихізис» 1562 р. з Несвіжа ст. 142 має: с пильністю. Про це докладно розповідаю в своїй статті: Орудний відмінок однини слів жін. роду, див. «Поступ» 1923 р. ч. 9-10.

»Не вважаючи на« замість »мимо« (Д-р А. Ч.). У літературній великоукраїнській мові »мимо« вживався тільки як прийменника місця в значенні коло, повз, напр. у Словнику Б. Грінченка II 425: Мимо церкву їдьте, Мимо церкви проїзжали. П. Куліш, «Чорна Рада»: Проходив мимо козацької купи 313, Ідучи мимо вікон 248, Проїжджуючи мимо ковалеву хату 203. Лаврентій в Літопис XIV в.: Идоша угри мимо Киевъ 24. В польській мові тільки дуже часто вживався в значенні нашого »не вважаючи на«: *Spieszę do siebie mimo wiatru przeciwnego*, Linde III 119. Під польським впливом частенько так само вживавуть »мимо« і в Галичині, напр.: Франко, »З вершин«: Хлоп і подумати не смів, щоб мимо панського бажання робити щось 102, Розкрить їх треба мимо встиду й болю 62. А. Чайківський, »Малолітній«: Мимо тяжкої праці Андрій був веселий 73. Великоукраїнська літературна мова такого »мимо« ніколи не знає, вживав: не зважаючи на, не вважаючи на, не дивлячись на, без огляду на і т. п. Напр. Чуб. У 896: Не зважала вона, що темная ніч, Руданський I 28: Вони на сльози не вважали. Франко, »Зах. Беркут«: Не вважаючи на глубоку старість, Захар Беркут був іще сильний

По-українському (Д-р А. Ч.). *По* з прикметником, творячи прислівника, звичайно вживався з давальним: по-людському, по-божому, по-простому, по-українському; але дуже часто я з місцевим, напр. у Куліша в «Чорній Раді»: побатьківськи бб, по-гетьманськи 104, по-козацьки 52, по-людськи 91 і т. п. (ці форми повсталі зо старших на -ській, напр. в Тишівській Олександри поч. XVIII в. маємо: по-рицерській 46, по-македонській 46, по-злодійській 46, 61; «Енеїда» III. 43: По-батьківській). Після *по* в цих випадках академічний правопис наказує ставити розділку: по-німецькому чи по-німецьки.

Уболівати за ким - чим (Д-р А. Ч.). Німецьке *bedauern* перекладаємо боліти чим, за ким, уболівати за ким, побиватися. Куліш «Дзвін» 1893 р.: Серцем батьківським над людьми вболівав. Академічний «Рос.-укр. словник» I 34 подає приклади: Боліти долею свого краю й народу, Мати боліє за сином, Вболіває за сином, Мати за дітьми побивається. Форми «оболівати» літературна мова не знає.

Прошу вашої руки. Питаеться Вд. О. Д., як ліпше сказати: Прошу вас *o* руку, чи: Прошу вас *pro* руку. В таких виразах *o* — це архаїзм, у сх. укр. літ. мові зовсім не вживаний; там напишуть:

Мова наших видань.

ЕМІЛІЯ БРОНТЕ: Буреверхи. Повість. Львів, 1933. Накладом видавничої спілки „Діло“. З англійської мови переклав Михайло Рудницький.

Цього року почало «Діло» давати окремими додатками повість Е. Бронте «Буреверхи». Число читачів української книжки останніми роками безумовно сильно зростає, а тому збільшення нашої перекладної літератури — то вимога часу. На жаль тільки, як про те писав я в попереднім числі «Рідної Мови» (ст. 149-150), наші видавництва, випускаючи переклади, зовсім не дбають про добру літературну мову цих книжок. Це приносить немалу шкоду нашій мовній культурі, бо громадянство, масово читаючи цю літературу, по-малу навчається з неї зовсім не літературної мови.

Мова перекладу «Буреверхів», на жаль, не ліпша від мови інших буденних галицьких перекладів. Думалося, що М. Рудницький дасть переклад, що відповідатиме бодай тим вимогам автора, які він ставить в «Ділі» до інших писань. А ще ж так недавно М. Рудницький на сторінках «Діла» (15 січня ц. р.) писав про ціле наше вчительство: «Так звані місцеві фільольєги пишуть тарабарщиною з дилювіяльної доби, гімназійні вчителі повторяють за школними підручниками слова та звороти, з яких уже самі учні починають глузувати...». Щоби прилюдно кинути таке тяжке обвинувачення, треба самому якнайкраще володіти нашою літературною мовою, і хоч на три голові бути вищим від погорджуваного вчительства. А насправді виходить зовсім не так: мова «Буреверхів» сіра, буденна, коли не говорити сильніше.

Перекладач надаремно силкується писати придніпрянською літературною мовою, бо це йому нікак не вдається. Його мова — то неорганічна мішаниця галицького з придніпрянським, мова штучна, від живої дуже далека, ніде на нашій землі реально не існуюча. До цього треба ще додати велику сухість і бездушність перекладу, автор зовсім не вживає рідної такої соковитої народної фразеології, скрізь у нього самі ширстки, кострубаті, мертві часописні шаблони.

Мови надніпрянської перекладач органічно не опанував. Ось тому докази. Він пише: Діти занепали на кір ст. 38, — занепадають (гублять сили) на здоровлі, а на кір хворіють або нездужають. Собака з черedoю цуциків 10, — «череда» кажуть на гурт корів, а не про собак. Я хопив за клямку і потряс нею здоровенно

Прошу про спокій, прошу вашої руки. Див. «Р. М.» ч. 4 ст. 144-146.

Технічна термінологія. «Чи є вже наша українська термінологія з обсягу механіки — запитує нас С. Чепіль із Винник, — взагалі техніки, чи позістала дальше німецька?» При українській Академії Наук у Києві працює величезна (34 секції) наукова установа — «Інститут Української Наукової Мови» (про нього див. «Рідна Мова» ч. 2 ст. 49-54), що й працює над виробленням доброї української термінології, в тому числі й технічної. Видано вже й кілька добрих словників, див. їх на ст. 54 «Рідної Мови».

(! сильно) 15. Стала янголом - опікункою вашої хати 19 (досі знаємо ангела опікуна, а про анголих не чули), Заволодів собою 21 (стрибав себе), Повторяв бездумчиво 27, Блокаючи між деревиною (= між деревами) 32, Емілія надаремне жертвуються для нього 4, Може мати зовсім ріжні мотиви від моїх (стиль !) 11, Пустеля виставлена на навіжені продуви 3 («навіженим» може бути хіба тільки жива істота), Емілія зачинена (!) у собі 4, Стояла над чайником з ложечкою (де була ложечка?) 17, Хотів загрітись 31, Міг бачити всю її стать (цебто постать) 16, Нижча (!) губа вся начервоніла (!) 17, Коли настало темно 35 і довгі десятки подібних невдалих виразів (на 40 початкових сторінках).

Або такі великоукраїнські мові чужі форми: Виходіть (в.укр. виходьте) 29, Залився слізами (слізами) 29, над воротами (ворітьми) 34, замуж (в.укр. заміж) 32, Добрий день (добриден) 30, Гаретона він попросту (просто) викинув 34, Пане Гіткліф 19 (Пане Гіткліфе), сюда (сюди) 35, Мязні (мязи) 20, Тут повнома рев 28, і сила т. п.

З надніпрянським словом ніякого роду »полумя« не дає собі ради перекладач: Гасила полумю (полумя) водою 14, Освітлена велітенським полумям, що йшла (йшло) від цілої гори дров 15, — перекладач, пишучи ніби «велико-українською» мовою, не забуває галицького »полумінь« жін. роду.

Про запозичення із сусідніх мов і говорити не буду, — іх не мало. Напр.: »Не мої« відповіла господині 16 (зам господиня), електричний струм (strom) 28, Кніт (п. knot, в.укр. літ. гніт) перевернувся... я виправив кніт 26, Я подивляла спокій 39 (podziwiajam spokój), захоплювалася або дивувалася), Ми змущались над ним (пол., треба з нього) 37, змущаються над ним (з нього) 39 і багато-багато т. п.

Перекладач завжди вживає в побічних реченнях звязки який, яка і т. п., тоді як добрий стиль вимагає не зловживати того ѹ писати частіше живе що (див. «Рідна Мова» ст. 106), напр.: Кухарка, яка (що) хотіла 25, Сестра, яка (що) вернулась 5, Сцени, яку (що її) зробив 31, Примхи, яких (що іх) ніколи 40, у кабінеті, в якому (що в нім) 27 і т. п. на кожній сторінці.

Предмета в оруднім відмінку (живої особи) в безпідметових реченнях не вживає літературна мова, старанно оминає, а в »Буреверхах« ця штучна, чужа нам форма звичайна: Відчинені ним

ворота (ворота, що іх він відчинив) 7, Назначенено мною (що я назначив) коло 23 і т. п.

Архаїчних місцевих висловів, зовсім уже не вживаних у великоукраїнській літературній мові, повнісінько в «Буреверхах»: Міг скрити (сховати, затайти, див. »Р. М« ст. 106) те 28, Нема що скривати 37, Вважатиме чимсь у роді (!) нахабства 10, Щось у роді котів 16 (щось ніби коти), Почав живо (жваво) одягатись 29, Весь (увесь, див. »Р. М.« ст. 143) той час 11, 8, 6 і сила т. п.

Місцевих галицьких виразів така сила в «Буреверхах», що надніпрянечь цього перекладу в багатьох місцях не зрозуміє, і він завше буде йому чужий свою штучною кострубатістю. Напр.: Почав я між одним часом і другим 19 (у В. У. чаїв на шклянки не рахують, все це буде «один чай»), Чисте білля (білизна, сорочки) 36, Хлопець нічого не варта (не вартий чи не варт) 40, Варта (варт, варто) би знати 33, Видерти його спокусам (від спокус) 4, відтак 12, 29, 35, 39 (потім; як повстало «відтак», звідки воно?), Гукав за мною (г. мене) 31, Вона відмовила (відповіла), що є (тут зайде *e*) в цьому домі ледви рік 26, Не знаючи, де є (зайде) коридор 29, Кинув поглядом (погляд) на лавку 30, Я ваш комірник 7, Копнув (ударив ногою) його 39, Відмовляв (проказував) молитву 30, Сказав молодець (юнак) надутим (!) голосом 16, Обдери (ограбуй) моого тата з усього 39 (все з моого тата), Пішли спати в осмій (восьмій) 29, Пекольний (пекельний) 14, Пожалувала свого вибору (п. про свій вибір), Вчора пополуднє (пополудні) було мрячно 14, Я спочував із ним 30, Я спочувала з ним (спічуваала йому) 38, Станувши (ставши) 17, Добра старушка 34 (стара, стара баба, баба бабуся), Дивилась на мене стулено 16 (поруч: було холодно 14), Тремтючи на всьому тілі (всім тілом) 25, Вже шеста (шоста; поруч: вчора 31), Шукати за моїм тілом 32 (ш. моого тіла), Шукати за дарунками 36, Щось поганого 40 (щось погане) і сотні т. п. Це звичайні в Галичині зах.укр. вирази для того, хто пише мовою місцевою, але не намагається писати мовою загальнолітературною.

Частенько перекладач не міняє *o* на *i* там, де велико-українська вимова звичайно вимагає писати *i*: удовець 4, сковородкою 13, сковородок 9, возьми 39, помстився 39 і т. п. Уживав таких місцевих форм, як на здоровлю 39 зам. на здоровлі; уживав чужі слова в місцевій формі: кариту (карету) 26, інстинктово (інстинктивно), інстиктово 10 і т. п.

Не рідко вживає слів, не прийнятих у поважному стилі: Я напудилася (злякалася) 36, хвірточку (фірточку) 25 і т. п. Перекладчик пише по місцевому: шісційця 32, вісімнайця 32, чого ж тоді: дванадцять 6, дванацять 22 (а не двайцять, дванайця), і чому тоді не пристосовує крайнього

фонетичного писання до шістьдесят 35, п'ятдесят 40 і до питаеться, пишеться і всього т.п.? Особа, що вимагає (безпідставно) конче писати «талант», сама тут пише «мент» 8, кумедним 19.

В «Кутках мови» завжди гостро витикається «нemilозвучнec» вживання *й-i, в-u, а-ia*. Погляньмо, яка ця милозвучність у «Буреверхах»: Я повернувся і відчинив 28, Взяв другу книжку і третю 27, Зачинив двері і обернувся 26, Ніколи і словом 37, Бо і так 37, Я іду (я йду) 35, Була імовірно 30, Життя у такім 19, Чи були ви у Буреверхах 34, але у чому річ в усій тій сцені 30, під впливом 19, Врати у чисте, Ніхто із нас 39, Хто із наших 3, Задумалась з руками на подолку 32, Назустріч з шумом 32 і сотні т. п. У «Буреверхах» майже в кожнім рядку нарушуються найпростіші вимоги «милозвучності».

Або ось уживання *-сь* у дієсловах там, де слід писати *-ся*: Задоволнитись власним 29, Пролилось світло 27, Аж потомились, вибігаючи 35, Часто питалась, коли 35 і т. п.

Перекладач пише то «Весь огонь» 6, то «Роздувала вогонь» 30, так ніби можна вживати огонь і вогонь поруч себе по вподобі чи з вимогою якоїсь штучної милозвучності.

Намагаючись писати великоукраїнською літературною мовою, не треба ж забувати, що в тій мові дуже часто вживають зважідного в формі родового. У «Буреверхах» читаемо: Показав йому язик 38, Згубив на дорозі гарап 36, Вибрала собі гарап 35, Старушка принесла собі чайник і кошик 34 і т. п., — у всіх цих реченнях добрий придніпрянський стиліст напишів форму родового відмінка. Пора вже з цим рахуватися!

Так само перекладач намагається писати академічним правописом, але на кожному кроці безпідставно відступає від нього, пишучи впрост *є* по *ї* своєму. Справді, чим пояснити його писання *ж, же* з розділкою (*a bi, b* без розділки); *я-ж* 20, могли-ж 19, хто-ж 37, таки-же 10 (акад. вимагає писати без розділки, але окремо), привітав 30, привітатись 30, засвітає 29 (акад.: привітав, світав), істнування 15 (ак. існування), від тоді 33, 37, від тепер 40 (відтоді, відтепер), ніодин 21, несвоє 21 (ні один, не своє), передімною, надімною (переді мною, наді мною). Так само не-послідовно: по необхідності 26, до люти 39 зам. акад. по необхідності, до люті. Чому пише спасення 40, безбатьченка 37 зам. акад. спасіння, безбатьченка? Чому пише обличча 15 й обличчя 23?

І т. д., і т. д., — в ім'я наукової правди мусимо обективно сказати, що «Діло» дало своїм читачам зовсім не літературний переклад. А коли додати до цього дуже злу коректу, а також те, що знаки розділові поставлені в перекладі надзвичайно недбало (повне нехтування, напр., перетинкою), то це дає підставу назвати «літературний» додаток «Діла» й маловартим.

І. В. Огієнко.

Від Редакції й Адміністрації. Ріжне.

До всіх Прихильників «Рідної Мови»: Місяць травень — «Рідний Мові»! Призначуємо місяць травень збиранню нових передплатників та датків для зміцнення й розбудови «Рідної Мови» (див. вище ст. 161-162). Місяць травень — «Рідний Мові»!

«Фонд Рідної Мови». Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на «Фонд Рідної Мови»: Студенти україністи зо Львова замість вінка на могилу бл. п. М. Луків — 8·53 зл., І. Кулинському у Варшаві — 5 зл., Проф. Д.

Коломієць із Севлюша — 2·88 зл., Ст. Чепіль із Винник — 2 зл., Демчишин із Жихлина — 1 зл., З. Туркевич із Буска — 1 зл., М. Щесюк із Нового Двору — 50 гр., Йос. Данчик із Тячова — 2·64 зл., П. Бондарчук із Здовбичі — 1 зл. А разом — 24·55 зл.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на »Фонд Рідної Мови« широкого нашого громадянства та наших інститутій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подамо в шостому числі.

»Гурток Плекання Рідної Мови«. 10 березня ц. р. на передмісті Львова засновано »Гурток Плекання Рідної Мови«. До »Гуртка« вписалося понад 60 осіб, переважно молоді. Початок цьому доброму ділу дали В. Шевчук і П. Міляновський. Сердечно бажаємо »Гурткові« корисної праці!

До співробітників »Рідної Мови«. Рукописи для друку мусять бути написані на машині, а коли рукою, то найвиразніше і тільки з одного боку картки. Невиразно написаних рукописів не приймасмо. Просимо мати на увазі, що чергове число відсилається до друкарні за шість тижнів до виходу числа в світ. Статті друхуємо тільки за повним підписом автора. На непідписані листи не відповідаємо.

Рекламації про неотримане число »Рідної Мови« треба вносити тільки через свій поштовий уряд. Рекламації, надіслані прості до адміністрації, не полагоджуємо. На відповідь просимо давати поштового значка.

Нових Передплатників просимо виразно зазначати, з котрого саме числа висилати ім »Рідну Мову«. Адреси свої просимо писати найвиразніше. Присилаючи гроши, виразно зазначайте, чи то нова передплата, чи доповнення старої, чи може даток на »Фонд Рідної Мови«. Нові передплатники, коли того хотять, одержують »Рідну Мову« від першого числа.

Безплатно чи вборг висилати »Рідну Мову« ще не маємо змоги. Передплатникам, що своєчасно не поновлять передплати, припиняємо висилати журнал механічно. Про вичерпання надісланої передплати повідомляємо кожного написом зліва долі на конвертах, що в них посилається »Рідна Мова«.

Бібліотека »Рідної Мови«. Видає Проф. Д-р Іван Огієнко. Прихильникам Рідної Мови, »Гурткам Плекання Рідної Мови«, а також філіям »Пресвіти«, »Союзу Українок«, »Кружкам Рідної Школи«, читальним, студентським корпораціям, кооперативам і т. п. для масового поширення серед

ЗМІСТ'5-го ЧИСЛА »РІДНОЇ МОВИ«: **Редакція:** До наших Читачів і Прихильників. **Проф. Д-р Іван Огієнко:** Для одного народу один правопис! Правописні непорозуміння. **Проф. Д-р Григорій Ільїнський:** Походження українських слів: 5. Кодло, 6. Жарстокий. **Д-р В. Лев:** Дещо з людової етимології. **М-р Й. Шемлей:** Нове є Соболевського чи Потебні? **П. Кривоносюк:** До педагогічної термінології рахівництва. **Ів. Огієнко:** Чистота й правильність української мови. Відповідь на запитання наших читачів. Мова наших видань. Від Редакції й Адміністрації. Адреса »Рідної Мови«: Warszawa, ul. Stalowa 25 т. 10. Річно 6 зл., піврічно 3 зл., чвертьрічно 1·50. зл. Чекове конто ч. 27.110.

українського громадянства та шкільної молоді. Уже вийшла книжечка: ч. 1. Проф. Д-р І. Огієнко — Д-р А. Чайківський — В. Острівський — Яр. Мандюкова: Вчімось Рідної Мови, ціна 20 гр. На поштову пересилку додавати по 5 гр. на книжечку. Хто купує 5 або більше книжечок, за пересилку не платить. Гроші можна пересилати чеками П. К. О. ч. 27110 (чеки продаються в кожнім поштовім уряді), дописуючи на них: Бібліотека Р. М. ч., Книжечки продаються також по всіх українських книгарнях.

»Рідне Писання«. Новий український правопис. Підручна книжка для школи й самоосвіти, а також для вживання широкого громадянства. За академічним правописом склав Проф. Д-р Іван Огієнко. Зміст і ціна книжки (50 гр.) приступні для масового поширення. Про час виходу »Рідного Писання« в світ буде ще окреме повідомлення. Книжка вийде як 2-е число »Бібліотеки Рідкої Мови« й буде вислана всім Передплатникам. Хто потребує більше числа їх, просимо замовляти насперед.

Передплата на »Рідну Мову« в краю: 6 зл. річно, 3 зл. піврічно, 1·50 зл. чвертьрічно. Ціна примірника 50 гр. За границею 1 американський (не канадійський) дол. або його вартість в іншій валюті річно (в Чехословаччині 35 корон, в Румунії 180 лей, в Франції 30 фр., в Німеччині 5 зол. марок, в Югославії 65 динарів), ціна одного примірника 10 ам. центів. У Чехословаччині передплачувати »Рідну Мову« можна в інж. Ф. Гай-Гаєвського (Poděbrady-Lázně, ul. Panská 91); у Канаді — в A. Gregorovich, Andrew, Alberta, Canada; в Румунії — Dm. Herodot, Bucureşti IV, Strada Delea-Veche, 45. В Бельгії — Ing. G. Iakovliv, Iambe-Natur, rue de Dave 61 або його C. Ch. Post. 234465. — Кonto чекове П. К. О. ч. 27110. Адреса Редакції й Адміністрації: Warszawa, ul. Stalowa 25 т. 10.

Зразкове (okazowe) число »Рідної Мови« висилаємо тільки по присланні 50 гр.

До відома передплатників у Румунії. Поширення »Рідної Мови« в Румунії дозволено розпорядженням Державного Секретаріату Преси ч. 1634 від 8 березня 1933 р.

Передплачуєте »Вістник«, місячник за редакцією Д-ра Д. Донцова. Річно 23 зл., квартально 6·60, ціна окремої книжки 2·20. Львів, вул. Чарнецького 3 м. 6; чекове конто 500371.

»Самостійна Думка«, національно-громадський та літературно-науковий місячник. Адреса: Серпашті, strada Petrovici 2, Roumanie. Річно 2 ам. дол., окреме число 20 центів.